

PËRCAKTIMI I MARZHIT TË GABIMIT QË FUT KUOTA NË HALLKËN E FUNDIT TË KAMPIONIMIT TË NJË ANKETIMI KUNDREJT KAMPIONIMIT SISTEMATIK

ALEKSANDËR KOCANI, ELUIZA DASHO

Fakulteti i Shkencave Sociale, Universiteti i Tiranës, Rr. «Gjon Buzuku», Nr.115, Tiranë, Albania
alkocani@gmail.com

AKTET IV, 4: 615 - 618, 2011

PERMBLEDHJE

Në një eksperiment social të zhvilluar një vit më parë, u synua që të përcaktoheshin marzhet e gabimit që fut kampionimi sistematik në hallkën e fundit në një anketim për probleme delikate si rezultat i mos sigurimit të anonimatit të respondentëve. Krahasimi bëhej ndërmjet dy anketimeve me të njëjtin pyetësor (ku kishte pyetje delikate), në të njëjtën kohë dhe vend, me ndryshimin se, në hallkën e fundit njëri realizonte intervistat bazuar në kuotat (gjini, grupmosha), kurse tjetri përdorte përzgjedhjen sistematike me hap (nga porta në portë). Marzhi i përcaktuar në këtë rast përfshinte edhe atë që sillte përdorimi i kuotës. Për këtë arsye këtë vit u ndërtua një eksperiment, ku me pyetësor (me pyetje jo delikate) të njëjtë, në të njëjtin vend e kohë, do të intervistoheshin dy palë votues të qytetit të Tiranës. U synua që i vetmi dallim të qëndronte në hallkën e fundit të kampionimit, në njerin me kuotë, në tjetrin me skemë sistematike. Pritej që dallimet në përgjigjet të kushtëzoheshin kryesisht nga ky dallim. Diferencat e tyre do të përbënin marzhin e kërkuar.

SUMMARY

In a social experiment carried out the last year, it is aimed to design the error margins put by a systematic sample in its last step for a survey about subtle problems as an effect of non providing the being anonymous of all respondents. A comparison between two surveys is made providing the same questionnaire (with delicate questions) in the same place and time. The only difference was in the last step of the sample: one of the surveys has made the interviews based on the quota (gender, group age), whereas the other has used the systematic schema (with step – door by door). The margin decided by this way included also the one produced by the used of the quota. This was the reason for the implementation this year of an experiment seeking the interviews of two groups of respondents belonging the Tirana electorate, by using the same questionnaire (without delicate questions), in the same place and time. The principal aim was to provide only one difference in the last steps of the sample: in one side, the sample close up by quota, in other side, utilisation of the systematic schema. The expectation was a determination of differences between answers by this distinction.

Në një eksperiment social të zhvilluar një vit më parë, u synua që të përcaktoheshin marzhet e gabimit që fut kampionimi sistematik në hallkën e fundit në një anketim për probleme delikate si rezultat i mos sigurimit të anonimatit të respondentëve (4). Krahasimi bëhej ndërmjet dy anketimeve me të njëjtin pyetësor, në të njëjtën kohë dhe vend, me ndryshimin se, në hallkën e fundit njëri realizonte intervistat bazuar në kuotat (gjini, grup mosha), kurse tjetri përdorte përzgjedhjen sistematike me hap (nga porta në

portë). Marzhi i përcaktuar në këtë rast përfshinte gabimin statistikor që fuste kampionimi sistematik dhe atë që sillte përdorimi i kuotës.

Për këtë arsye këtë vit u ndërtua një eksperiment, ku me pyetësorë (*me pyetje jo delikate*) të njëjtë, në të njëjtin vend e kohë, do të intervistoheshin dy palë votues të qytetit të Tiranës. U synua që i vetmi dallim të qëndronte në hallkën e fundit të kampionimit, në njerin me kuotë, në tjetrin me skemë sistematike. Pritej që dallimet në përgjigjet të kushtëzoheshin kryesisht nga ky dallim.

Diferencat e tyre do të përbënin marzhin e kërkuar plus gabimin statistikor që fut kampionimi sistematik i përfshirë në eksperiment.

Prandaj në matjet e marzhit të gabimit që fut injorimi i anonimatit të respondentëve në anketim, krahas gabimit që fut kampionimi sistematik (i cili jepet nga kurba përkatëse që lidh madhësinë e këtij gabimi me atë të kampionimit sistematik) (1), përfshihet edhe gabimi që fut kuota, i cili është i papërcaktuar sepse nuk është statistikor. Lipset që ky gabim të llogaritet apo matet me një procedurë të posaçme (ad hoc). Në këtë mënyrë vihet realisht tek marzhi i gabimit që fut mos konsiderimi i anonimatit të respondentëve gjatë anketimit.

Për të kontrolluar (Ky kontroll, sipas konceptit të K.Hempel (2)), do të synonte përforcimin cilësisht më të madh të hipotezës së punës në rast të vërtetimit të implikimeve të testuara empirikisht), rezultatet e eksperimentit të zhvilluar këtë vit me elektoratin e qytetit të Tiranës, u mendua që të zhvillohej paralelisht i njëjti eksperiment edhe në 11 qytete të tjera kryesore të vendit. Natyrisht që në këto qytete u përdor një kampionim më i vogël, 50 dhe 100 njësi, në varësi të madhësisë së qytetit dhe me logjikën e strateve të peshuara. Në Tiranë u përdor një kampionim prej 330 njësisish sipas strateve të pa peshuara.

Si instrument matës u përdor një pyetësor që maste profilin vleror të respondentëve. Kjo për arsye se një instrument i tillë ishte testuar në shumë anketime dhe ishte mjet matës i besueshëm dhe i vlefshëm. (Për më tepër shih artikullin për profilin vleror të elektoratit të qytetit të Tiranës (3)). Në kushtet kur eksperimenti do të zhvillohej me dy anketime, ku njëri do të mbliidhte përgjigjet e respondentëve të përcaktuar me kuota (që ishin të pa identifikueshëm), kurse tjetri do të hetonte opinionet e respondentëve të përzgjedhur me një skemë rastësore sistematike të tipit «nga porta në portë» (i cila nuk e përjashtonte mundësinë e identifikueshmërisë për respondentët) (për më tepër shih artikullin për këtë problem (4)), ishte e nevojshme që të bëhej çmos të shmangeshin faktorë të tjerë të mundshëm ndikues. Kështu, për të mbajtur si

faktor të vetëm ndryshimin në hallkën e fundit të kampionimit, në pyetësorin e përdorur që maste profilin vleror të respondentëve, u shmangën pyetjet e konsideruara si delikate. Prandaj, një zgjedhje e tillë metodologjike shërbente për të shmangur ndikimin që mund të jepte bërja e pyetjeve të tilla në kushtet kur respondentët e perceptonin veten si të identifikueshëm, pra edhe si të kërcënuar potencialisht, gjë që rekomandohet edhe nga literatura për metodat e kërkimit (1).

Synimi metodologjik ishte që të konstatoheshin diferenca të mundshme në përgjigjet ndërmjet pyetjeve të njëjta të bëra sipas dy kampionimeve që dallonin vetëm në hallkën e fundit: njëri sipas përzgjedhjes sistematike (nga porta në portë), kurse tjetri sipas kuotës (me grup moshe dhe gjini). Për të bërë të mundur përdorimin e SPSS për matjen e diferencave të synuara, në bazën e të dhënave u vendosën përgjigjet ndaj anketimit të zhvilluar në rrugë në vijim horizontal (jo vertikal!) të përgjigjeve nga anketimi i zhvilluar me mënyrën sistematike në hallkën e fundit të kampionimit. Pra, si të thuash, u «ngjitën» bazat në drejtim horizontal dhe jo vertikal. Kështu që baza e krijuar kishte 330 rrjeshta (numri i regjistrimeve, apo i respondentëve në secilin anketim) dhe dyfishin e kollonave që duhej për njërin nga anketimet.

Një gjetje e tillë lejonte që, nëpërmjet krahasimit të mesatareve në tabelat e frekuencave, të krijoheshin tabela me diferencat sipas pyetjeve homologe (të zhfrytëzuara me kampionim kuota dhe sistematik). Zgjedhja e mesatareve si instrument për të matur diferencat në përgjigjet sipas dy tipeve të kampionimit përbënte një gjetje tjetër. U vendos kështu, sepse në statistikë mesataret konsiderohen si më përfaqësuese për shpërndarjet e vlerave që i afrohen shpërndarjes normale. Pra, çdo vlerë mesatare për çdo variabël përfaqësonte më mirë 330 vlerat e ndryshme të tij. Kështu që u bë praktikisht më e mundur të krahasoheshin diferencat ndërmjet vlerave të variablave analogë (domethënë, përgjigjeve ndaj pyetjeve të njëjta, por të bëra sipas dy kampionimeve të përmendura) nëpërmjet krahasimit (diferencës algjebrike) të vlerave

mesatare përkatëse. Diferencat e gjetura u renditën në linjën algjebrike nga vlerat më të vogla në ato më të mëdha. Në bazë të kësaj renditjeje u formua një interval me vlerën minimale dhe atë maksimale. Intervali i dalë nga anketimet në qytetin e Tiranës është nga minimumi prej **-0.34%** deri në maksimumin prej **+228%**. Ndërmjet tyre ndodhen **40** diferenca negative, **72** diferenca pozitive dhe **3** diferenca 0. Me që kemi relativisht shumë diferenca pozitive dhe negative dhe ato lidhen me pyetje të ndryshme, të cilat në intervistat mund të mos kenë patur të njëjtën shkallë kuptimi të drejtë, atëherë nga pikëpamja statistikore më e drejtë do të ishte që të gjenim mesataren e diferencave pozitive dhe atë të diferencave negative. Kjo sepse secili varg i diferencave përbën një farë shpërndarje vlerash dhe statistikisht një shpërndarje, në përgjithësi, e përfaqëson apo e shpreh më mirë, një mesatare e vlerave të vargut. Për më tepër në metodikat e matjeve të madhësive të ndryshme fizike, theksohet se vlera e madhësisë së kërkuar matet disa herë dhe më tej nxirret mesatarja e tyre, me që në çdo matje ndërhyt ai që quhet gabim i matjes (apo i aparaturës matëse). Vlera e kërkuar do të jetë në intervalin që krijohet nga zbritja e gabimit të matjes nga kjo vlerë mesatare (kufiri i poshtëm) dhe nga shtimi i këtij gabimi të matjes ndaj mesatares (kufiri i sipërm). Kjo është arsyeja që u zgjodh që në vend të dy vargjeve, ose të dy kufizave skajore të tyre, të merren për të shprehur intervalin e kërkuar mesataret e vlerave të këtyre dy vargjeve. Mesatarja e vlerave (diferencave) negative do të na japë kufirin e poshtëm të intervalit, kurse mesatarja e diferencave pozitive – atë të sipërm.

Me këto dy mesatare mund të formojmë një interval diferencash që statistikisht e përfaqësojnë më drejtë marzhin e diferencave që kërkojmë. Nga kryerja e veprimeve të mesatarizimit të përmendur del se ky marzh në fjalë është **(-10.1%, +23.6%)**. Ky interval ende nuk përbën marzhin e gabimit që fut kuota në hallkën e fundit të një kampionimi. Kjo sepse në të përfshihet edhe gabimi statistikor që sjell përzgjedhja sistematike në hallkën e fundit të kampionimit. Madhësia e

këtij të fundit varet nga madhësia e kampionimit dhe gjendet nga kurba e gabimit. Për madhësinë prej **330** njësisish që përbën kampionimin e Tiranës, gabimi statistikor përkatës është në kuotën e \pm **4.25% (-4.25%, +4.25%)** (). Vlerën negative të këtij gabimi statistikor ia heqim kufirit të poshtëm të diferencave të lartpërmendura (me që duam të «presim» pjesën e gabimit që fut kampionimi sistematik), që do të thotë, ia shtojmë në vlerë algjebrike ("-" heqim "-", kthehet në "+": **-10.1% - [-4.25%] = -5.85%**). Kemi pra, vlerën prej **-5.85%** si kufi të poshtëm të marzhit të kërkuar të gabimit që fut kuota në hallkën e fundit të kampionimit. Kurse kufirit të sipërm të mesatareve të diferencave i heqim gabimin statistikor që fut kampionimi sistematik dhe kemi për kufirin e sipërm të marzhit të gabimit të kërkuar, vlerën prej **+19.35% (+23.6% - 4.25% = +19.35%)**. Kështu që marzhi i kërkuar i gabimit jepet nga intervali **(-5.85%, +19.35%)**.

Intervali brenda së cilit ndodhet vlera e «saktë» ka madhësinë e afro **25%** (nga **-5.85%** deri në **+19.35%**). Në se i kthehemi matjeve të bëra vitin që shkoi, lidhur me gabimin që fut në matje moskonsiderimi i anonimatit të respondentëve (kur ka pyetje delikate), madhësia e tyre bruto u përcaktua në marzhet prej **15% - 26%**. Këtij marzhi ne lipset t'i heqim pjesën që ka lidhje me gabimin që sjell kampionimi me kuotë dhe do të kemi : 1) *rasti minimal* – $[-15% - (-5.85%), +15% - 19.35%] = (-9.15%, -4.35%)$. Ose ndryshe, **(-9.15%, -4.35%)**; 2) *rasti maksimal* – $[-26% - (-5.85%), +26% - 19.35%] = (-20.15%, +6.65%)$.

Natyrisht që këto marzhe nuk janë më të mirat e mundshme, sepse janë rezultat, si të thuash, i 'përpunimit në dorën e parë'. Dhe, për rrjedhojë, si të tilla, ato reflektojnë gabimet e bëra gjatë procesit të matjes. Lipset që të hetohet ku dhe sa është gabuar gjatë eksperimentit për të bërë të mundur që të saktësohet më tej marzhi i gabimit të kërkuar. Kjo do të përbente edhe një sendërtim të filozofisë poperiane se «ne mësojmë më shumë nga gabimet» (5). Me që një reflektim i thellë do të kërkonte më shumë kohë, ai është menduar të bëhet gjatë vitit në vazhdim. Por, disa linja të përgjithshme ku mund të jetë gabuar dhe ku lipset të bëhen rregullime për të rritur shkallën e

saktësisë në eksperiment, mund të jepen që tani. Kështu, mbetet problematik angazhimi i një numri relativisht të madh intervistuesish (rreth 80), gjë që e ul cilësinë e matjeve të bëra me anketim. Po ashtu, mund të 'krihen' më mirë zonat e anketimit nëpërmjet përzgjedhjes së tyre në mënyrë që të rritet më tej besueshmëria e rezultateve të matjeve. Ka vend edhe për përmirësim të mëtejshëm të instrumentit matës (pyetësorit) me anë të pre-testimit të tij.

Një nga arsytet madhore, që kushtëzon një pjesë të konsiderueshme të gabimeve të bëra në procesin e eksperimentimit, është mungesa e financimit. Ai ka çuar në atë që procesi i anketimit të jetë i dyfishtë: t'i shërbejë edhe eksperimentit dhe testimit të një hipoteze tjetër studimore që të justifikohen edhe objektivat metodiko-mësimore. Kjo ka shtuar artificialisht sa numrin e intervistuesve, aq edhe të zonave, si dhe ka kërkuar një pyetësor jo shumë të specializuar, në mënyrë që të testojë edhe hipotezën studimore jashtë objektivave të eksperimentit. Në këtë mënyrë prishen parametrat optimale të një kërkimi të mirëfilltë eksperimental. Këtu vlen të theksohet se paradoksi është që mjete financiare në UT ka, por njëkohësisht ato janë të pa disponueshme !

Siç u përmend në fillim, testimi i hipotezës në 11 qytete të tjera veç Tiranës, më tepër synonte që të përforconte idenë e hipotezës se ka diferenca në përgjigjet ndaj të njëjtave pyetje kur ato realizohen me kampionim kuotë ndaj atyre që realizohen me kampionim sistematik («nga porta në portë»). Me që kampionimet e caktuara në

këto qytete ishin të paktën tre herë më të vogla nga ai i përdorur për qytetin e Tiranës, pritej që gabimi statistikor që fuste madhësia e kampionimit në anketim me metodë sistematike do të ishte ndjeshëm më i madh së ai i përfutur nga anketimi në qytetin e Tiranës. Prandaj, që në fillim nuk u shpresua një përforsim i mundshëm i vlerave të marzhit të gabimit të synuar nga eksperimenti, por një **përforcim cilësor** të idesë se ekziston një diferencë në përgjigje kur kalohet nga kampionimi sistematik në atë me kuota. Dhe këtë «mision» anketimet në rrethe e kryen më së miri. Ato konfirmuan në mënyrë mëse bindëse për ekzistencën e diferencës së supozuar në hipotezën e punës.

LITERATURA

1. Bernstein, R.A., Dyer, J.A., An introduction to Political Science Methods, Prentice Hall Englewood Cliffs: New Jersey;
2. Hempel, C. (1972) Eléments d'Epistémologie, A.Colin
3. Kocani, A.(2008) Cili është profili vleror i popullatës së Tiranës? Revista Pedagogjike, Nr.5;
4. Kocani, A., Derhemi (Bitri), B. (2010) Një qasje metodologjike: gabimi në matje në anketim kur nuk merret në konsideratë ndryshimi i mjedisit socio-politik (rasti i sondazheve Zogby në Shqipëri), AKTET Revistë shkencore e Institutit Alb-shkenca, Vol III, Nr.4.
5. Popper, K. (1982) La logique de la découverte scientifique, Payot.